

діяльність: 13 АЗПСМ, які зосереджені у м. Тернопіль, та 5 ФП (с. Вертелка з с. Кобзарівка, с. Глядки з с. Чернихів, с. Іванківці, с. Курівці, с. Носівці). Тернопільський ЦПМСД обслуговує понад 165 тис. осіб.

Проведене дослідження компонентної структури закладів первинної медичної допомоги системи охорони здоров'я Тернопільського району виявило, що функціонує розгалужена складна система, що перебуває в процесі постійної трансформації. Розподіл ЦПМСД та їх відокремлених одиниць (АЗПСМ, ФАП та ФП) по території області є вкрай нерівномірним. Спостерігається згущення закладів охорони здоров'я із наближенням до м. Тернопіль. Кореляція між чисельністю населення територіальних громад та кількістю закладів ПМД нечітка. Це викликає суттєву диференціацію в забезпеченості населення послугами з охорони здоров'я по території району. Подальші суспільно-географічні дослідження системи закладів ПМД сприятимуть науковому обґрунтуванню управлінських рішень із удосконалення структури та територіальної організації системи охорони здоров'я регіону.

Список використаних джерел

1. Єдиний державний реєстр юридичних осіб України. Тернопільський район. Тернопільська область: електронний ресурс. URL: <https://opendatobot.ua/c/UA610400000090285> (дата звернення 25.09.2024).
2. Мережа закладів охорони здоров'я. Департамент охорони здоров'я Тернопільської облдержадміністрації: офіц. веб-сайт. URL: <https://uofter.gov.ua/ua/44-merezha-zakladiv-pro-gravlinnyu> (дата звернення 23.09.2024).
3. Про затвердження Положення про центр первинної медичної (медико-санітарної) допомоги та положень про його підрозділи: Наказ № 801 від 29.07.2016. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1167-16#n9> (дата звернення 24.09.2024).
4. Пушкар О. І., Вольська А. С. Охорона здоров'я. Географія Тернопільської області: монографія. В 2-х т. Т.2. Населення. Господарство. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2020. С. 376-384.
5. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2022 рік. Тернопіль : Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Тернопільській області, 2023. 304 с.

Роман МИХАЙЛИШИН

магістрант II курсу

спеціальності 106 Географія

Науковий керівник – доц. Богдан ГАВРИШОК

РИМО-КАТОЛИЦЬКІ ХРАМИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ЯК ТУРИСТИЧНІ ОБ'ЄКТИ

Християнство римо-католицького спрямування поширилося на території Галичини ще з XIV століття, коли ці землі потрапили під владу королівської Польщі та Литовського князівства. Всього на

Тернопілля збереглися близько 300 католицьких святинь, багато з яких не використовуються та поступово руйнуються. Значна частина римокатолицьких храмів розташовані на території сучасного Тернопільського району. Багато з діючих храмів використовуються іншими конфесіями – греко-католиками чи православними, але є також цікавими для туристів (наприклад, Домініканський костел у Тернополі, костел Різдва Богородиці у Бережанах). Окремих подорожуючих приваблюють закинуті та водночас величні костели у селах Сороцьке, Великий Ходачків, Дітківці, Новосілка, Шибалин.

Метою нашої публікації є охарактеризувати стан збереженості римокатолицьких храмів в Тернопільському районі та окреслити можливості їх туристичного використання. Проблематику дослідження використання католицьких костелів як туристичних об'єктів вивчали у своїх працях Б. Гавришок, К. Дударчук, Т. Божук, Б. Пушкар, Я. Мариняк, В. Стафійчук, О. Любіцева та інші українські науковці.

Домініканський костел імені св. Вінченца Феррарського у Тернополі бере початок своєї історії наприкінці 18 сторіччя. У 1749 році коронний гетьман Ю. Потоцький декларує намір побудувати храм для домініканців. Будівельні роботи тривали у 1772–1779 роках за проектом архітектора А. Ф. Мошинського.

Будівлю храму після домініканців отримали в оренду єзуїти, які організували у монастирських келіях гімназію. Костел був у їх управлінні з перервами майже сто років – від 1820 до 1901 року. Будівля костелу мало постраждала за часів Першої світової, але вже на початку Другої світової війни її пошкодили залпи гармат. Після війни майже 10 років питанням його відбудови не займались. Реставрацію завершили у 1959 р. і з 60-тих тут діяла картинна галерея. На жаль, не вдалося зберегти автентичні скульптури, що колись прикрашали фасад та вхід до храму. На сьогодні колишній Домініканський костел є яскравим взірцем спадщини епохи пізнього бароко, тому він присутній у більшості туристичних маршрутів по Тернополлю.

Першою сакральною спорудою у Бережанах була замкова каплиця. Її збудували не пізніше 1525 року, а парафіяльний храм спорудили у 1530 році та присвятили святому Миколаю. Замок із каплицею на подвір'ї у Бережанах будувався поетапно. Цей процес розпочав ще у другій половині XVI ст. Рафал Сенявський, а продовжував його син Миколай після 1529 року, коли отримав у власність місто Бережани. Уже з 1525 року згадується замкова каплиця, яка тоді ще не була кальвіністською. Згодом вона перейшла до протестантів, адже власник міста Миколай сповідував кальвінізм. У 1630 році Урсула Софія Сенявська почала будівництво мурованого костелу під назвою

св. Миколая для ченців на горі, де раніше стояв перший парафіяльний храм (теж св. Миколая), та резиденції Бернардинів при ньому.

Село Шибалин Бережанської громади приваблює туристів завдяки розташованому тут костелу Божої Матері Неустанної Помочі. Храм був закладений в 1925 році за кошти місцевих дворян С. Вишневецького та Я. Потоцького. У 1932 році біля костелу добудовані господарські будівлі. Костел був відкритим для віруючих з 1928 року, а через 17 років вже закритим. За радянської окупації костел закрили і влаштували склад. На сьогодні костел не використовується і поступово починає руйнуватися.

Костел Святого Антонія в Збаражі збудували у межах монастиря Бернардинів, який заснував ще князь Збараський в 1627 р. Великий мурований костел в монастирі зводили орієнтовно в 1750-1755 роках, однак точна дата завершення будівництва не відома. Першого масштабного руйнування костел зазнав ще 1788 р., коли в ньому несподівано виникла пожежа. У 1790-1795 роках у костелі були проведені відновлювальні роботи, через що інтер'єр будівлі і частина її фасаду були суттєво змінені.

Храм споруджений в стилі ренесансу, про що свідчать елементи античної архітектури. Костел має дві вежі однакового розміру і висоти, а через наявність напівкруглих арок і ніш він наближений до будівель римської архітектури. У часи радянської окупації костел і монастир не працювали. Ці споруди використовувалися для різних господарських потреб. Окремі елементи фасаду та інтер'єру були розібрані або знищені. З 1994 року в будівлі костелу проводять богослужіння монахи-францисканці.

У центрі міста Підгайці знаходяться руїни костелу Пресвятої Трійці. Цей храм був зведений в 1634 році за сприяння впливового роду Потоцьких. Дзвіницю костелу добудували через 9 років, а її фасад доповнюють дві невеликі каплиці. Дзвіниця виконана в стилі ренесансу і надбудована оборонною вежею. Костел здалеку складає враження середньовічного замку, в якому колись жили лицарі. Такий ефект створений завдяки вигляду дзвіниці. Костел Пресвятої Трійці від дня побудови і досі належить до римо-католицької церкви. Завдяки меценатам з Польщі костел поступово ремонтується.

Костел св. Антонія є однією з визначних пам'яток села Струсів, яке раніше було містечком. Будівництво храму розпочалося в 1894 р., а закінчилося лише в 1903 р. Храм в стилі неоготики гармонійно вписався у мальовничу навколишню місцевість. Костел стоїть на високому пагорбі, який домінує над селом. Його помітно з усіх куточків села і околиць. На сьогодні костел функціонує лише по неділях і великих святах.

У селищі Микулинці на Тернопіллі розташований костел Пресвятої

Трійці. Його витончені форми і багатий декор з пишними деталями є характерними для стилю бароко. У нішах храму встановлені вази і кам'яні скульптури. У 16 столітті на його місці був костел Св. Анни. Його освятили в честь св. Анни – небесної покровительки Анни Синявської, яка володіла тутешнім замком. Храм Анни був знищений через набіги турків і татар. У 1718 році тут побудували дерев'яну церкву Іоанна Хрестителя. Сучасний римо-католицький храм почали будувати в 1761 році за кошти Людвіки Потоцької на зразок костелу в королівському палаці Дрездена (Німеччина). Він був освячений як Костел Пресвятої Трійці в 1791 році, а згодом при ньому створили чоловічий монастир. Храм і обитель були оточені оборонним муром. Однак незабаром австрійська влада закрила монастир, а приміщення передали для притулку. Під час радянської окупації його пристосували для господарських потреб, але не розграбували. Через зберігання дорожньої солі та міндобрив були пошкоджені стіни та фундаменти костелу. Сьогодні храм належить до місцевої католицької громади.

Перші згадки про село Полупанівка відносяться ще до 1580 р. Головна святиня помітна ще на під'їзді до села – костел Святого Йосифа. Побудували костел в 1894 році на вершині Святої гори, а недалеко знаходиться православна церква Святого Духа, біля якої витікає благодатне джерело. За однією з місцевих легенд майже два століття тому тут з'явилася Божа Матір. Тому ця гора називається Святою і приваблює паломників різних релігій.

Фундаторами будівництва костелу у с. Буцнів була родина Серватовських. Відомий львівський архітектор Юліан Захаревич спроектував костел як родинну усипальню-мавзолей. Святиню спорудили в 1890-1891 роках. Під час Першої світової війни будівля була частково зруйнована, відтак її відреставрували. За совітської окупації в приміщенні храму був зерносклад, потім – сховище для міндобрив. У незалежній Україні костел перебудували під православну церкву святих апостолів Петра і Павла.

Всього за 5 кілометрів від Тернополя розташований костел у селі Байківці. Ще з початку 20 століття в Байківцях побудували дерев'яну церкву. В 1936 році вона була зруйнована, а на її місці спорудили кам'яний храм. Гроші на його будівництво профінансували дві заможні сім'ї Фредберг і Несіловських. Всього за рік будівництво костелу було завершено і його освятили. Фундамент храму за формою нагадує хрест, а сам костел зведено в стилі модерн. Фасад будівлі є асиметричним. У верхньому ярусі вежі є дзвіниця. Головний вхід в костел прикрашає арочний портик з колонами.

Фундамент Костелу Матері Божої Утішительки у Великому Ходачкові

заклали в 1925 році на земельній ділянці, яку подарували тогочасні власники села Шеліські. Проект розробив архітектор Тадей Шнейдер. Через недостатню кількість коштів спорудження затягнулося до 1934 року. Після війни і закриття храму частину його майна вивезли до Польщі. У приміщенні костелу спершу облаштували школу-майстерню трактористів, а згодом – зерновий склад, ще пізніше – склад мінеральних добрив. У 1990-их роках у костелу зруйнувався дах і будівля поступово руйнується.

У першій половині XVI століття у Залізцях був збудований перший костел та засновано парафію. Наступну вже муровану святиню, яка споруджена у першій половині XVII століття, відновили 1730 року та освятили у 1738 році з назвою Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії. Зараз цей храм перебуває у руїнах. Перший костел у Залізцях не міг постати раніше 1511 року, коли здійснила його фундацію місцева землевласниця Ядвіга Каменецька. 13 листопада 1547 р. син фундаторки Ян Каменецький розширив фінансове забезпечення святині, що і стало офіційним початком парафії.

На території Тернопільського району розташовано більше 100 римо-католицьких храмів, як діючих, так і закинутих. Частина з них приваблює багатьох відвідувачів і туристів. Римо-католицькі святині будуть важливим фактором для розвитку туристичної діяльності у межах району.

Список використаних джерел:

1. Гавришок Б. Б., Клапоушак І. Д. Костели Тернопільської області як пам'ятки культурної спадщини та атрактивні об'єкти сакрального, пізнавального й ностальгійного туризму // Професор Ольга Заставецька – вчена, педагог, організатор географічної науки (до 70-ої річниці від дня народження вченої): зб. матер. всеукр. наук.-практ. конф. (27 квіт. 2023 року, м. Тернопіль). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 231-236.

2. Костьоли Тернопільська область. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/2508-228-s-churches-teropol-oblast.htm?page=2 [Дата звернення: 04.11.2024].

3. Костели і каплиці України. Львівська архідієцезія. URL: <https://rkc.in.ua/index.php?m=k&f=alv&n=92> [Дата звернення: 05.11.2024].

Каріна ПІДГАЙНА

магістрантка II курсу

спеціальності 014 Середня освіта (Географія)

Науковий керівник – доц. Богдан ГАВРИШОК

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ЛІСІВ В ХУСТЬСЬКОМУ ЛІСОВОМУ ДОСЛІДНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Закарпатська область є територією з найвищим показником лісистості в Україні (52%). Ліси розміщені нерівномірно, висока залісненість спостерігається в гірських районах області. Хустське лісове дослідне